

חבל נחלתו

דא כיון שיש לפרש שהוא על עת שנשאה בתחלה. ומוהר בתולכי ודאי יש לכתוב כיון שהחזיב דמאתים הוא מצד שהיתה בתולה בעת שלקחה בערכאות³. זהו הנלע"ד למעשה⁴.

ואעפ"כ רוצה שכתובתה תהא כדוגמת בתולה מותר לכתוב בכתובה שכתובתה מאתים ואף לכתוב שהיא בתולה, ולא יוכל החתן בעתיד לפסול את הכתובה בטענת מזוייף מתוכו או כל טענה אחרת מותר ורצוי לכתוב כרגיל.

מסקנה

אם החתן יודע שאין הכלה בתולה

סימן כב

טבילת נדה ביום השביעי

שתהא מותרת לבעלה בלילה?

שאלה

תשובה

האם מותר לאשה שליל טבילתה חל בליל שבת והיא מתגוררת בישוב אשר אין בו מקוה טהרה (כגון חלק מיישובי המגורשים מגוש קטיף), לטבול ביום השביעי מבעוד יום במקוה טהרה בישוב סמוך, על-מנת

א. כדי לברר את הדברים היטב נביא בקצרה את דברי הרמב"ן בהלכות נדה (פרק א'¹, הובאו בהקדמת החכמת אדם לדיני נדה

3. כך סיכם את תשובת האג"מ הרב יוסף הורוביץ:
  - א. אם נבעלה מהחתן ישנן דעות שאפילו לכתחילה כתובתה מאתיים ולכן ודאי מותר ורצוי לכתוב כרגיל.
  - ב. אם נבעלה מאדם אחר ולא נפסלה לכהונה, כתובתה מנה, ואעפ"כ אם רוצה החתן לתת לה כבתולה יכול לכתוב ככל בתולה כי ניתן לפרש "מוהר בתולייכי דחזי ליכי" ע"פ רצוני, ואין כאן "שיקרא".
  - ג. אם נפסלה לכהונה כגון שנבעלה לגוי או לחלל או לממזר אסור לכתוב בכתובה "בתולה" כי יבואו להתירה לכהן אם תתאלמן על סמך תואר זה. ונלענ"ד שגם במצב השני לא ראוי לחזור שוב ושוב על הביטוי 'בתולתא' (וצבי בתולתא, וקנינא לבתולתא) כי כאשר לא מדובר על הסכום אין כאן אלא שקר ומדוע לכתוב ולשנן ולשלש שקר זה.
  4. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה — ירושלים: גם אדמו"ר הגרשז"א זללה"ה הורה דאם רוצה רשאי לכתוב כתובת בתולתא, ולענ"ד הטעם כנ"ל. ולא שמעתי מאדמו"ר לחלק בין נבעלה לכשר או לפסול.
1. בחרתי במספר סעיפים מדבריו הקשורים לשאלתנו והרוצה ללמוד את הדברים בשורשם יעיין בהל' נדה לרמב"ן ובחכמת אדם.

כלל קז):

”א. הנדה האמורה בתורה כל שראתה דם בבשרה ממקור דמיה בין שלא ראתה אלא טפה אחת כחרדל או פחות מיכן בין שהיתה שופעת דם שבעה ימים ופסקה בסוף יום שביעי דין אחד הוא וטובלת בלילה שהוא ליל שמיני וטהורה לבעלה, וזו היא נדה האמורה בתורה שנאמר שבעת ימים תהיה בנדתה. חזרה וראתה מליל שמיני ואילך זו היא הנקראת זבה שנאמר ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים בלא עת נדתה או כי תזוב על נדתה מפי השמועה למדו ימים רבים שלשה לומר שאם ראתה אחר זמן נדתה או סמוך לנדתה שלשה ימים רצופים שבכל יום תראה דם אפילו טפה פחותה מן החרדל ה”ז זבה גדולה, ומאחר שתפסוק ראיתה צריכה לספור שבעה ימים נקיים חוץ מן היום שפוסקת בו וטובלת ביום שביעי לספירתה מאחר שתנף החמה וטהורה לביתה שנאמר וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר.

”ב. כל חייבי טבילות טבילתן ביום ספירתן מאחר הנף החמה מיד, חוץ מנדה ויולדת שטבילתן בלילה שלאחר ספירה שנאמר בנדה שבעת ימים תהיה בנדתה השבעה כולן בנדות, וכן יולדת זכר בליל שמיני ויולדת נקבה בליל ט”ו שהיולדת כנדה כמו שיתבאר.

”ג. אנ”פ שטובלת ביום ספירתה בין בשני בין בשלישי לאחר שתנף החמה מיד והרי היא טהורה, אינה משמשת כל היום מפני שהיא תלויה שמא תראה ותסתור כדין זבה גדולה.

”ד. כשנתמעט לבן של חכמים מפני כובד הגלות ותכיפת הצרות חששו שמא יבאו לטעות בדבר שזדונו כרת שהרי אפשר

שתראה האשה בימי נדתה שבעה ימים ויהיה של ששה דם טהור ושל יום השביעי דם טמא וסבורה לטבול בלילה והיא צריכה לישב עוד ששה ימים. ואפילו היתה מראה דם לחכם גדול ובקי אפשר שתטעה בעצמה במנין הנדות והזיבה, הרי שראתה בסוף י”א מימי הזיבה ומחרתו וטעתה והיתה סבורה שראיה ראשונה בימי הנדות ומונה ממנה ואינה ראיה למנות אלא מיום המחרת שבו התחילה נדותה.

”ט. לפיכך עמד רבינו הקדוש ותיקן שכל אשה שתראה יום אחד תספור ששה נקיים ואם ראתה שנים תספור ששה נקיים והן, ואם ראתה שלשה תשב שבעה נקיים, ובכל ימים שתראה כך היא נידונת ואינה צריכה להראות דם לחכם ולא למנות ימי נדות וזיבה.

”י. אנ”פ שזו התקנה אין בה בית מיוחד החמירו בנות ישראל על עצמן שאפילו ראתה יום אחד דם טיפה כל שהיא ופסק הדם סופרת לה שבעה נקיים, בין שראתה בעת נדתה בין שראתה יום אחד או שנים או השבעה כולן או יותר משיפסוק הדם סופרת שבעה נקיים כדין זבה גדולה.

”יז. ומפני מה החמירו בנות ישראל על עצמן כך כדי שיהיו בכל זמן מונות מנין אחד ולא תשתנה מנהגן בין ראיה אחת לג’ ימים, הרי שראתה שלשה ונעשית זבה התחילה וספרה עד ששה נקיים וראתה בשביעי טפה כחרדל ודאי צריכה לישב עליה שבעה נקיים, ויש שאינן בקיאות בין תחלת ראיה לסתירת הספירה ויבא הדבר לידי טעות.

”יט. חומרא זו שנהגו בנות ישראל הוכשרה בעיני החכמים ונעשו אותה כהלכה פסוקה בכל מקום, לפיכך אסור לאדם להקל בה

חבל נחלתו

ראשו לעולם².

כ. אנ"פ שדין הזבה לטבול ביום שביעי מאחר שתנן החמה גזרו חכמים שלא יהו עושות כן כדי שלא יהו משמשות ביומן ויהא להן תרבות רעה שמא תראה ותסתור אלא טובלת בלילה שהוא תחלת שמיני ואם עברה וטבלה ביום שביעי אינה צריכה לחזור ולטבול, ויש מן הגאונים שהורה שלא עלתה לה טבילה, ולא יראה לי זה³.

ג. כשנמצא את דברי הרמב"ן לענייננו, עולה שבזמנו היו שתי תקנות אחר דין תורה אשר נועדו כדי להרחיק את בנות ישראל מטעות. הראשונה תקנת רבי יהודה הנשיא שאם ראתה יום או יומיים תספור עוד ששה ימים נקיים ובכך מותרת לטבילה בין אם היא נדה ובין אם היא זבה קטנה, ואם תראה שלשה ימים, מחשש שהיא זבה גדולה, תספור אחרי כן שבעה נקיים. תקנה שניה היתה שבנות ישראל החמירו על עצמן שסופרות שבעה נקיים לאחר יום שסיימה לראות, בין אם ראתה טיפת דם ובין אם ראתה יום או יותר. ובכך החמירו בנות ישראל על עצמן יותר מתקנת רבי שאף אם ראתה פחות מג' ימים שומרת שבעה נקיים ואח"כ טבול ותיטהר. זה היה הדין בימי הרמב"ן. השו"ע והרמ"א (סי' קצו סי"א) הביאו את מנהגן של הנשים שאינן מתחילות למנות ימי ליבון אלא לאחר ארבעה ימים (לפי השו"ע) או חמישה ושישה ימים (לפי הרמ"א), אפילו ראתה רק יום

אחד, מהטעם של פולטת ש"ז.

יוצא שכל אשה שטובלת היא ספק זבה ספק נדה, ואם היא נדה טבילתה שלא בזמנה שכן נדה סופרת מראיתה הראשונה שבעה ימים ואח"כ טובלת, ובימינו אינה טובלת בפחות מאחד עשר יום (לחלק מהספרדים ארבעה ועוד שבעה). אם היא זבה גדולה, אם סופרת ימי ליבון מייד לאחר ימי טומאה טובלת בזמנה לאחר שבעה נקיים.

ג. לגבי זמן טבילה כתב הרמב"ן שזמן טבילת זבה ביום וזמן טבילת נדה בלילה, וכל התקנות היו לגבי נדה ועל כן השאירו את זמן טבילת נדה ללילה ולא ליום. וכך כתב הראב"ד (בעלי הנפש שער הספירה והבדיקה סי' א ד"ה הדין הוא): "והשתא שווינהו לכולהו נשי דחזיאן זבות גמורות לספירת שבעה נקיים, אבל טבילתן מיהא כטבילת הנדה ואין טובלות אלא בליל שמיני". ואע"פ שמעיקר הדין היה ניתן שתטבול ביום השביעי כדין זבה שהרי אין לנו טבילות נדה בזמנה, בכ"ז מחשש שמא תשמש עם בעלה ואח"כ תראה ונמצא ששמשו בטומאה, אסרו חכמים על טבילה ביום השביעי.

מסקנת הרמב"ן בסוף הפרק (שהובא לעיל) נובעת מסוגיית הגמרא בנדה (סז ע"ב).

ד. וז"ל הגמרא: "אמר רב: נדה בזמנה — אינה טובלת אלא בלילה, ושלא בזמנה — טובלת בין ביום בין בלילה. רבי יוחנן אמר: בין בזמנה בין שלא בזמנה — אינה טובלת

2. ברכות (לא ע"א): "תנו רבנן: אין עומדין להתפלל לא מתוך דין, ולא מתוך דבר הלכה, אלא מתוך הלכה פסוקה. והיכי דמי הלכה פסוקה? אמר אביי: כי הא דרבי זירא, דאמר רבי זירא: בנות ישראל החמירו על עצמן, שאפילו רואות טיפת דם כחרדל — יושבות עליה שבעה נקיים".

מיד לאחר תשמיש ונמצא סותרת כל שלפניה וטבילתה פסולה".

מפירוש רש"י מתבאר שהמחלוקת בין רב לר' יוחנן היתה בנדה לפי דין דאורייתא כאשר חכמים אסרו אף בטבילת נדה שלא בזמנה לטבול ביום משום סרך בתה. שאלת רב פפא היא לאחר תקנת רבי ואולי אף לאחר מימרת ר"ז, ובה ניתנת סיבה אחרת לאיסור טבילה ביום השביעי שמא תשמש ותראה ותסתור ספירתה. הלימוד של ר"ש הוא בזבה, והועבר אף לנדה אע"פ שלאחר התקנות כולן ספק זבות. וקצת משמע שאביי רבא ורב פפא לא חששו בימינו לאחר שעשאו כספק זבה לחשש סרך בתה. אלא שעפי"ז דעת אותם אמוראים שתקנו טבילה ביום השמיני מחמת אונסים לא תהא מובנת, מדוע הם חששו לבעית סרך בתה אף לאחר שעשאו כספק זבות. ובהמשך נתרץ זאת.

ה. הרא"ש (נדה הל' מקוואות סי' לו) מסיק לאחר שמביא את הסוגיא: "הלכך האידינא לא טבלי ביום כלל ביום השביעי משום דר' שמעון. בשמיני ובתשיעי משום סרך בתה שהיא סוברת שאמה טובלת ביום השביעי ותעשה גם היא כן ותבא לידי ספק. ואין לומר דלא שייך סרך בתה אלא לדידהו שהיו נוהגין כדין נדה דאורייתא ואיכא למיחש שמא תטבול בתה בשביעי לנדתה ביום וטבילה זו כמאן דליתא דמיה. אבל משום סרך בתה שתטבול בשביעי האידינא דמדרבנן בעלמא הוא לא חיישי, הא ליתא! הא רבא במחזוא תקין משום אבולאי למיטבל ביממא דתמניא ואי לא משום אבולאי הוה אסור משום סרך בתה ובימיו כבר פשטה תקנתא דר' זירא. כדאמר ליה רב פפא לרבא מכדי האידינא כולחו ספק זבות

אלא בלילה, משום סרך בתה. ואף רב הדר ביה, דאמר רבי חייא בר אשי אמר רב: נדה, בין בזמנה בין שלא בזמנה — אינה טובלת אלא בלילה, משום סרך בתה. אתקין רב אידי בנרש למטבל ביומא דתמניא, משום אריותא. רב אחא בר יעקב בפפוניא משום גנבי. רב יהודה בפומבדיתא משום צנה. רבא במחזוא משום אבולאי. אמר ליה רב פפא לרבא ולאביי: מכדי האידינא כולחו ספק זבות שוינהו רבנן, ליטבלינהו ביממא דשביעאה? משום דרבי שמעון, דתניא (ויקרא ט"ו) אחר תטהר — אחר אחר לכולן, שלא תהא טומאה מפסקת ביניהן. ר' שמעון אומר: אחר תטהר — אחר מעשה תטהר. אבל אמרו חכמים: אסור לעשות כן, שמא תבא לידי ספק".

ופרש רש"י:

"בזמנה — בשביעי ובנדה דאורייתא קמיירי שלא ספרה ז' נקיים.
"בלילה — דכתיב בה (ויקרא טו) תהיה בנדתה תהא בנדתה כל ז'.
"שלא בזמנה — בשמיני.
"משום סרך בתה — שנוהגת אחריה לטבול ביום ואפילו בזמנה ואתיא לידי כרת ולא ידעה דאמה בשמיני הוא דטבילה ביום.
"אבולאי — שוערי העיר ועובדי כוכבים הן ל"א בנינים של מערות היו בדרך בית הטבילה ואם תפול שם תסתכן.
"ספק זבות שוינהו — שאפילו נדה סופרת ז' נקיים דהחמירו על עצמן כדר' זירא.
"ליטבלה ביממא — דשבעה ממה נפשך אם נדה היא הרי יום טבילתה יותר מז' לראייתה ואם זבה היא טובלת זבה ביום.
"אחר מעשה — כיון שספרה מקצת היום של ז' תטהר ע"י טבילה.
לידי ספק — שמא תשמש בו ביום ותראה

חבל נחלתו

תוס' (שם ד"ה אבל אמרו) הסיקו שהמדובר על איסור טבילה ביום השביעי. והוקשתה לו סוגיא בפ' המפלת ממנה משמע שטבילה מותרת ורק תשמיש אסור, ותרץ אותה עפ"י דעתו.

הרמב"ן (חידושים, נדה סז ע"ב) הביא את דעת תוס' לאסור טבילה ביום השביעי ואח"כ דעה נוספת: "ואחרים פירשו דרב פפי **לאו אטבילה בלחוד** פריך אלא ליטבלו ביממא דשביעי ויהיו מותרות לבעליהן קאמר שהרי מקצת היום בספירת הזבה ככולו הוא, ומתוך לה משום דר"ש דאמר אסור לעשות כן להחזיק עצמה בטוהרה לאחר ספירה מיד כלומר אסור שתשמש ותעסוק בטוהרות שמא תראה ותסתור, וראיה לפירוש זה מה שאמרו בסוף המפלת (כ"ט, ב') בעשרים וחד תשמש ר' שמעון היא דאמר אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תבא לידי הספק, הא טובלת אפילו לר' שמעון, ואסורה לשמש הא לרבנן מותרת אפילו לשמש, אלמא איסורא דר"ש בתשמיש בלחוד היא, ור"ש עצמו ז"ל כך כתב שם ר"ש היא דאמר בת"כ אסור לעשות כן לשמש זבה ביום טבילתה, ובודאי דהתם בת"כ מוכח כן דקתני כיון שטבילה טוהרה להתעסק בטוהרות אבל אמרו חכמים לא תעשה כן שלא תבא לידי הספק וש"מ דאסור לעשות כן אעסק טוהרות קאי וה"ה לתשמיש ולא אטבילה קאי, **ולפי הפירוש הזה מקילין ואומרים דהאידינא טובלות הן ביום וליכא סרך בתה כלל**".

מתבאר מדבריו שעפ"י שיטה זו לא חששו כלל לסרך בתה וכל חששו של ר"ש הוא לתשמיש ולטהרות אבל לא לטבילה. ממשיך הרמב"ן: "ובודאי שזה הפירוש הוא הנכון דר"ש לא אסר אלא להחזיק עצמה כטהורה לטהרות אי נמי לתשמיש".

וכו'. ורשב"ם היה מחמיר שלא תטבול עד שתתשך. ור"ת היה אומר שאין צריך להחמיר כל כך רק שתטבול סמוך לחשיכה ותבא לביתה משחשיכה ואז ליכא למיחש לסרך בתה".

למדנו מדברי הרא"ש שמשמש בשני הטעמים לאסור טבילה ביום. את טעמו של ר"ש הוא נוטל כדי לאסור טבילה ביום השביעי בימינו ולאחר גזירות חז"ל (רבי ור' זירא). ובטעם של סרך בתה שהוא היה הטעם המוקדם משמש מיום השמיני והלאה. ואע"פ שטעם זה ניתן לגבי נדה ולא לגבי זבה בכ"ז הוא מוכיח שהאמוראים המאוחרים אף לאחר שפשטה תקנת ר"ז חשו לכך אע"פ שכולן ספק זבות. וכן כתב המאירי: "ואחר שכן אף ביום שמיני אסור מכח תקנה ישנה של סרך בתה שמא סבורה היא ששביעי היא ולמדה הימנה לטבול בשביעי ותשמש ביומה".

עוד השמיענו הרא"ש מחלוקת בין רשב"ם לר"ת בחשש סרך בתה, האם נחוץ שתחל טבילתה אחר חשיכה או די בכך שתחזור לביתה מחשיכה ותטבול סמוך לחשיכה. וכן כתבו תוס' (נדה שם ד"ה משום סרך בתה).

ו. הברייתא שהגמרא מביאה מדברי ר"ש מקורה מהספרא (סוף פרשת מצורע, פרשת זבים פרשה ה פרק י אות ב): "ר' שמעון אומר ואחר תטהר אחר המעשה תטהר, כיון שטבילה טוהרה להתעסק בטוהרות אבל אמרו חכמים לא תעשה כן שלא תבא לידי ספק". בתו"כ בניגוד לגמרא מבואר שהחשש אינו של תשמיש אלא של עיסוק בטוהרות, ולכן דחו חכמים את טבילתה. הראשונים מעוררים את השאלה מה אסר ר"ש והסיקו מכך להלכה.

"אפ"ה קא אמרינן דכיון דר"ש אסר תשמיש **אנן נמי אסרינן טבילה משום לתא דתשמיש**". ומביא הר"ן את דעת הרז"ה אשר סובר שאין חוששים כלל לסרך בתה בימינו אלא שאסורה בתשמיש מדר"ש. ומעיר שדבריו אינם נהירים. כמו"כ מביא את דעת השאלתות דרב אחאי גאון (פר' אחרי מות שאילתא צו) אשר כתב: "ואי טבלה ביממא דשבעה **לא עלתה לה טבילה** דתניא כל חייבי טבילות טבילתן ביום נדה ויולדת טבילתן בלילה"³. וכותב שזו אף דעת הראב"ד ומעיר: "אבל הרמב"ן והרשב"א ז"ל כתבו דאפילו בשביעי עלתה לה טבילה בדיעבד".

ז. דעת הרז"ה הובאה בהשגתו לספר בעלי הנפש לראב"ד (סי' א אות א): "כתב הרב (=ראב"ד) א"ר יוחנן נדה בין בזמנה בין שלא בזמנה לא תטבול אלא בלילה משום סרך בתה. ואני אומר שלא נאמרה שמועה זו אלא בזמן שהיו בנות ישראל עומדות על דין תורה, אבל בזמן הזה שהן כלן ספק זבות אין לחוש לסרך בתה וטובלת לו' לספירתה שהוא שמיני לראיתה, ואפילו ביום. ואסורה לשמש עד הערב משום דר"ש".

והובאה דעתו אף במאירי: "ומכל מקום יש מפרשים לטבולן ביממא, לישנא מעלייא,

אולם הרמב"ן פסק למעשה עפ"י התנהגות האמוראים שחוששים לסרך בתה, אע"פ שמשמעות הסוגיא אינה כן. וז"ל: "אבל שנקל לומר שיהו טובלות ביום אינו נראה, דהא רבא דשרא במחזא משום אבולאי הא לאו הכי אסור בתר חומרא דר' זירא הוה דקאמר ליה רב פפי מכדי האינדא כולהו ספק זיבות שויתינהו, ומשמע נמי דאהדא דתקין תקנתא ושרא משום אבולאי פריך ליה למה לי אבולאי כולהו נמי ליטבולן ביומא דו', אלמא לרבא אית ליה משום סרך ואפילו לבתר חומרא, והכי פירכיה אפילו לטבול ולהתירן לבעלן יהיו מותרות, ומתצינן להתירן אי אפשר משום דר' שמעון וכיון דאסורות לטהרות ולבעלה אין טובלות אלא בלילה ואפילו בשמיני משום סרך בתה שמא תטבול ותטהר כאמה, דודאי כשם שהיא נסרכת אחר אמה בטבילה (דנדה) נסרכת אחריה בתשמיש גופיה, וא"ת תשמיש גופיה גזירה דרבנן ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה, כיון דבא לידי איסור דכרת גזרינן".

וכן כתב הרשב"א בשם הרמב"ן. הר"ן (שבויעות ו ע"א מדפי הרי"ף) כתב שמסוגיית טועה (נדה כט ע"ב) עולה בבירור שלא אסר ר"ש אלא תשמיש או עיסוק בטהרות וכן מוכיח מתו"כ. ואעפ"כ מסיק:

3. הרז"ה בהשגותיו לבעלי הנפש התייחס לדברי השאלתות וז"ל: "ודבריו מפורשים לכל מבין שהוא פתח בדרבנן וסיים בדאורייתא. וכי אפשר לומר שתעלה על דעת הגאון שאם טבלה ביום שביעי דספירת נקיים שלא תעלה לה טבילה, הא מהיכא תיתי, אלא בעל כרחך פתח בדרבנן וסיים בדאורייתא. גם מדברי הרב אלפסי בהלכותיו אין להביא ראיה לאיסור, שהוא כתב בהלכות הכל כסדר הגמרא, ולא שיהא הכל נוהג בזמן הזה, אלא כדי שיהיו הדברים ברורים ומפורשים, שאם היה כותב העיקר בכל מקום, העיקר הנוהג בלבד, ומניח את שאינו נוהג, היו ברוב המקומות הדברים סתומים ומתערבבים ולא היו מבוארים ומרווחים. ועוד דהא אמר ליה רבא לרב פפא על הא דר' זירא דגמרא בנות ישראל הן החמירו על עצמן חומרא היא היכא דאחמור אחמור היכא דלא אחמור לא אחמור".

חבל נחלתו

היום, אם לא מפני גזירה. אבל קודם ז' נקיים לא מהניא טבילה אפילו לא ראתה, כדפרישית לעיל. וראיה דתנן... הלכך נראה לי דביום שביעי דוקא אי טבילה שריא בדיעבד, אבל קודם לכן לאו. ומפני ששמעתי מסתפקין בדברים הללו כתבתי עניות דעתי. אב"י העזר"י.

ח. הובאה לעיל דעת ר"ת שחשש סרך בתה הוא דוקא כשטבילתה בעוד היום גדול אבל אם טובלת סמוך לחשיכה ובאה לביתה בחשיכה אין חשש זה. מלשון הרא"ש ניתן היה לומר שחלקו דוקא ביום השמיני והלאה, וכן כתב הטור (יו"ד סי' קצז). אולם ראשונים אחרים (מבית מדרשו של רש"י) התירו בדרך זו אף ביום השביעי.

כך כתב בספר האורה (חלק ב' [א] הלכות נדה לרבינו שלמה ז"ל ד"ה נדה דאורייתא): "אמר רב נדה בין בזמנה בין שלא בזמנה לא תטבול אלא בלילה, משום סרך בתה, ורב אידי בר אבין אטביל ביומא דתמניא משום אריותא. ורב אחא בר יעקב משום גנבי, ורב יהודה משום צינה, ורבה משום אבילאי, והאידינא נמי איכא למיעבד הכי היכא דאיכא סכנתא, והיכא דליכא סכנתא לא תטבול אלא בלילה, מכל מקום אינה צריכה להמתין עד צאת הכוכבים. דמאי ניחוש בה שמא תבוא לידי הספק הואיל ומחשיך ובא, אין לחוש אפילו טובלת בשביעי."

וכן במחזור ויטרי (סי' תצט ד"ה נידה שפסקה): "והיכא דליכא סכנה לא תטבול אלא בלילה ומ"מ [אינה] צריכה להמתין עד צאת הכוכבים ויכולה לטבול קודם שתחשיך סמוך לשקיעת החמה. דמאי ניחוש בה משום ספק זבה הואיל ומחשיך ובא אין לחוש אפי" טובלת בשביעי."

ונראה לענ"ד לפרש שלר"ת וסיעתו

כלומר שתטבול בשביעי ותשמש לאלתר, ותירץ שאסורה לשמש שלא תבא לידי ספק, ר"ל לראות ולסתור, הא מכל מקום לטבול מיהא בשביעי בזמן הזה מיהא מותר אף לכתחילה, וכן כתבו גדולי הראשונים שבגירונדא."

ונראה שאע"פ שהראשונים הסיקו למעשה כנגד דעת הרז"ה, על אף שהודו לו בפירוש הסוגיא, דעת הרז"ה יכולה להיות סניף נכון להתיר בשעת הדחק — כדי להתיר אשה לבעלה — לטבול ביום השביעי ובלבד שלא תגיע לחשש תשמיש עד הלילה, ויבואר לקמן.

ראשון נוסף שאינו חושש לגזירת סרך בתה הוא הראב"ה. וכך כתב (ח"א מסכת נדה סי' קצ): "הילכך נראה לי דבזמן הזה ביום שביעי אסורה לטבול לכתחילה משום דר' שמעון, אבל ביום שמיני, דהיינו יום שלאחר שבעה נקיים, יכולה לטבול לכתחילה אפילו בלא אונס וצינה וגנבי, דמשום דר' שמעון ליכא למגזר, וכל שכן דמשום סרך בתה שמא [תטבול ביום שביעי ליכא למיגזר, שאפילו אם תטבול בשביעי] ליכא אלא גזירה דר' שמעון, והיא גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה, כיון שלא ראינו הך גזירה בתלמוד. ואפי' ביום שביעי פירשנו דלא שייך הך גזירה, כל שכן בזמן הזה ביום שמיני דליכא למגזר, כדפרישית, ולא שייך למגזר אטו יום שביעי אלא בנדה דאורייתא, דאז אינה זמן טבילתה אפילו מדאורייתא וקיימא בכרת. ואם טבילה ביום שביעי [לנקיים שהוא שמיני מראייה בדיעבד, ולא ראתה בו ביום, נראה לי דמותרת לבעלה בלילה, דדוקא לכתחילה אסורה לטבול שמא תשמש בו ביום ותראה, אבל בדיעבד מותרת לאחר שיעבור היום, שהרי עיקר זמן טבילתה הוא

רכא ע"ד) ודל: ואפילו בשמיני ובתשיעי או ביותר אסרו חכמים שלא תטבול אלא בלילה משום סרך בתה. ודלא כראבי"ה (נדה סי' קצ) ורבינו שמחה שכתבו ההגהות (שם) בשמם דאין שייך לחוש האידנא משום סרך בתה שהרי אפילו תטעה בתה לטבול ביום סלקא לה טבילה".

עוד מביא הב"י את מחלוקת ר"ת והרשב"ם, והביא שבראשונים שתי הבנות לדברי רשב"ם האחת שלא תצא מביתה קודם חשיכה, והשנייה שלא תטבול קודם חשיכה וסיים: "וכתב סמ"ג ומורי כתב שנכון להחמיר כרבינו שמואל".

בשולחן ערוך (יו"ד סי' קצז) פסק כרמב"ן והרשב"א ואסר לטבול ביום השביעי (סי' ג) וכתב שאם עברה וטבלה בשביעי עלתה לה טבילה דלא כרב אחאי גאון (סי' ה) והוסיף הרמ"א (שם): "ומכל מקום לא תשמש אפילו בשמיני עד הלילה, ותסתיר טבילתה מבעלה עד הלילה (ב"י בשם האגור)".

י. הש"ך (סי' קצז ס"ק ו) פסק לחומרא: "משמע אפילו שתטבול סמוך לחשכה ותבא לביתה משתחשך אסור כדעת רשב"ם וסייעתו שכתבו הפוסקים שנכון להחמיר כדבריו, כתב הבי"ח דאפילו ללכת מביתה לבית הטבילה מבע"י אסור והיינו כשהאשה רוחצת ורוחפת בביתה והולכת למקום טבילה אבל כשיש מרחץ ובית הטבילה במקום אחד ואשה הולכת מבע"י למרחץ שעה או שתיים קודם חשכה ובאה לביתה אחר חשכה אנ"פ שהמרחץ ובית הטבילה קרוב וסמוך לביתה אין כאן משום סרך בתה דהבת יודעת שהיא שוהה ברחיצה ורחיפה במרחץ ואינה טובלת אלא משחשכה עכ"ל. מיהו באגור כתוב שהמנהג באשכנז סמוך לחשכה עכ"ל, ואפשר דס"ל כר"ת וסייעתו

מתפרשת הסוגיא כפירוש רש"י ותקנת סרך בתה היא בעיקר בדאורייתא, ולאחר ששוניהו כספק זבות כל החשש הוא לתשמיש קודם הלילה, וע"כ התירו שתבוא לביתה אחר חשיכה, ורק בתור מעלה מיוחדת אסרו טבילה בשמיני ביום מחשש סרך בתה, ואולי אף זאת רק לאחר שהתירו טבילה ביום השביעי מחשש שבתה תטעה בין שביעי לשמיני.

נראה איפוא, מדבריהם, שבימינו אם נצרכת לטבילה ביום השביעי ניתן להתיר לה לטבול סמוך לחשיכה ואין לחוש מחמת סרך בתה ואפילו ביום השביעי. וכן נראה מדברי ר"ת בספר הישר (חלק התשובות, סימן מה אות ב).

ט. אמנם הב"י (יו"ד סי' קצז אות ג) לאחר שהביא את דעת הרשב"א והר"ה, סיכם: "וכבר כתבתי בסימן קפ"ג שדעת כל הפוסקים שאסורה לטבול ביום שביעי לכתחלה ולא ראיתי חולק בדבר אלא הר"ה וכבר דחה הרשב"א דבריו".

עוד מסכם הב"י ביחס לגזירת סרך בתה: "ומ"ש ולא עוד אלא אפילו רוצה להמתין עד יום שמיני או יום תשיעי לטבול אינה יכולה משום סרך בתה. כלומר אינה יכולה לטבול ביום משום סרך בתה. כבר נתבאר בסמוך דבגמרא אמרינן דגזרינן הכי בנדה שלא בזמנה וסובר רבינו דבנשי דידן נמי דספק זבות שוניהו רבנן גזרינן הכי וכן כתבו התוספות (סז: ד"ה משום) והרא"ש (הל' מקואות סי' לו) והביאו ראיה לדבר, וכן דעת הרשב"א בתורת הבית וכן נראה מדברי הרמב"ם בפרק י"א (ה"ד) וכן כתבו שם הגהות (אות א) בשם ספר התרומה (סי' קא) והמצות (סמ"ג לאוין קיא לח: וכן דעת הר"ן בפרק ב' דשבועות ה. ד"ה אבל אמרו) וכן כתב רבינו ירוחם (נכ"ז ח"ב דף

חבל נחלתו

ובפתחי תשובה (יר"ד סי' קצז ס"ק ט) הביאו והוסיף: "עבה"ט מ"ש מיהו באגוד כתב כו' מיהו נראה דהיינו דוקא כו' ועי' בס"ט סק"ט מ"ש בזה בשם תשובת חמדת צבי סי' י"א ועה"ג סי' כ' והסכים עמהם. ועי' בתשו' ח"ס סי' קצ"ז שהאריך בזה ובסוף כתב וז"ל הנה הגאון ס"ט החליט קולא זו לחלוטין דבמקום ביטול עונה לטבול ביום ז' ולא תבא לביתה עד שחשיכה. והיות הגזירה רק רחוקה ומילי דרבנן וביטול מצוה פ"ו הקילו הגאונים ומי יבא אחריהם ח"ו אפילו להחמיר. אך עכ"פ נ"ל שתשהה האשה בהליכה ממקוה לביתה עד הלילה, אבל אינו מועיל מה שתלך לבית חברתה באותה העיר, כי מה לי בית זה או זה ולא ניתנו דבריהם לשיעורים כאלה וכן יש להוכיח מפשטות הסוגיא כמובן ומ"מ המחמיר תבוא עליו ברכה והמקיל לא הפסיד עכ"ל⁴. וכן בשיורי טהרה (לבעל ס"ט הובא במהדורת טלמן) התיר טבילה מחמת אונס סמוך לחשיכה ביום השביעי לפי שיטת ר"ת שמעיקרא לא חושש לסרך בתה. יב. אמנם יש מן האחרונים שאסרו טבילה ביום השביעי אפילו קרוב לחשיכה. כן דברי הרשב"ש (שו"ת, סימן שכו): "והעולה מזה הוא, שביום ז' אסור לטבול ביום, וביום

דמותר לטבול סמוך לחשכה רק שתבא לביתה משתחשך וכמדומה לי שכן נוהגים מ"מ יש להחמיר מיהו נראה דהיינו דוקא ביום ח' דאסור משום סרך בתה לחוד ובכה"ג מיקל ר"ת סמוך לחשכה אבל ביום ז' אין לטבול כלל סמוך לחשכה ויש למחות ביד העושות כן".

יא. בסדרי טהרה (סי' קצז ס"ק ט) האריך להוכיח שדעת ר"ת להקל אף ביום השביעי שתטבול לפני חשיכה ותבוא לביתה עם חשיכה ושאין לחוש לסרך בתה, וכן הוכיח מתוס' בנדה. ופסק שמשום ביטול מצות עונה מקילים לטבול ביום השביעי עפ"י תנאיו של ר"ת. וכן הביא משו"ת עבודת הגרשוני וז"ל: "ומטעם זה החזיק הרמב"ם חכם אחד שהורה שתטבול בשביעי סמוך לחשיכה ותבוא לביתה משתחשך לפי שהיה במקום שאין הנשים יכולות לטבול בתחילת הלילה אנ"ג דאפשר לה לטבול ביום השמיני... מ"מ כיון דאיכא ביטול עונה לילה אחד אם תטבול בשמיני מש"ה מותר לטבול בשביעי סמוך לחשיכה הואיל דליכא אלא חששא דסרך בתה דחינן לחששא זו משום מצות עונה אחת כי ביטול מצות עונה אחת נמי אונס הוא".

4. המשך דברי הפתחי תשובה אף הם שייכים לענייננו: "וע"ש עוד על דברת הרב השואל בישוב שצריכות הנשים ליסע מהלך ג' שעות לטבול ובחזירתם בלילה איכא סכנות דרכים ומש"ה נהגו לטבול ביום ח' וחוזרים לביתם משחשיכה אמנם אם יחול יום ח' בשבת ע"כ תדחה הטבילה עד יום א' שהיא ט' לספירה ומתבטלות ב' עונות. ונתן הרב הנ"ל עצה ללמוד אותן הנשים להפסיק בטהרה ב"פ א' ביום ד' לראיה והשני ביום ה' כו' והוא ז"ל כתב לו שעצה נכונה הוא לכתחלה עכ"פ (לצאת גם דעות המחמירים) שתפסוק בטהרה גם ביום ד' סמוך לבה"ש הפונה ליום ה' לראיה ומ"מ לא תתחיל לספור אלא מיום ו' ואילך אחר פסיקת טהרה שנית סמוך לבה"ש הפונה ליום ו' לראיה ואז תטבול ביום ז' שחל בעש"ק ולא תבוא לביתה עד הלילה ליל ש"ק ומ"מ קשה הדבר איך תשהה כ"כ סמוך לשבת בדרך כי כבר כתבתי שאין נ"ל שום היתר במה שהיא בבית חברתה באותה העיר והחכם עיניו בראשו עכ"ד ע"ש".

לתחום מבית הטבילה (= כגון בליל שבת). אבל היכא דליכא אונס פשיטא שאסור אפי' לדעת התוס' ואפי' בשמיני כדברי הב"ח. ואפי' באיכא אונס יש לעיין. דמשמע מהב"ח דמבעוד יום גדול אסור אפי' כשביתה קרוב וליכא סרך בתה ממש דפעמים שביתה רחוק ותשער בתה שטבלה ביום. ע"כ אף כשביתה קרוב ומתעכבת במרחץ אסור. ה"ה לענין גוף הגזירה כיון דכשביתה קרוב אסור אפי' באיכא אונס לטבול מבע"י גדול. ה"ה כשביתה רחוק. ולא התיר בעל עבוה"ג באיכא אונס אלא סמוך לערב דאז לעולם אי אפשר שתבא לידי ספק ודו"ק.

ד) ולענין הלכה נלפע"ד שלא תטבול בשביעי מבע"י לעולם. ואף כלה לא תטבול בשביעי מבע"י כדברי הש"ך סק"ט...

ה) ומלבד זה נ"ל שאסורה לטבול כיון שאי אפשר לברך שמא תראה ותסתור וכמ"ש התוס' כתובות הטעם שאינה מברכת על ספירתה. ושתמתין עד הלילה ותברך אי אפשר כיון שאינה סמוך לטבילה אי אפשר לברך. ועיין במ"א סי' י"ט בענין ברכת השחיטה.

האבני נזר השאיר פתח קטן לטבילה ביום השביעי כדבריו, עם זאת חושש אף לברכה לבטלה.

יג. אחרוני דורנו נחלקו בשאלת הטבילה מבעוד יום בלילי שבתות. כך כתב בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ג סי' ס): "הנה לטבול ביום ז' לעת ערב באופן שתבא לביתה אחר שתחשך שפליגי רבוותא בזה במקום אונס דלהש"ך סי' קצ"ז ס"ק י"א והב"ח אסורה דהרי אף בדיעבד סברי דטוב להחמיר דלא עלתה לה טבילה כמהרי"ל אבל לא כתב שטוב להחמיר אלא היכא דאפשר אבל עכ"פ לכתחלה אסור הש"ך ואף לכלה שדאי לא

שמיני לכתחלה אין לטבול, ואם הוא סמוך לחשכה אפילו לכתחלה יכולות לטבול, ואם אינן יכולות לחוף בלילה אלא ביום וחוששות שמא יתעסקו בשום דבר בין חפיפה לטבילה שנכון הדבר לטבול ביום".

בשו"ת אבני נזר (י"ד סי' רג) החמיר והתיר לה לטבול בשביעי סמוך לחשיכה רק אם מתעכבת במקוה עד בכדי שתטבול, ורק אז תבוא לביתה שאל"כ חוששים הן שמא תשמש והן לסרך בתה שתדע שאמה היתה במקוה לפני חשכה וטבלה מבעוד יום ושהתה בחזרתה, והיא תעשה כאמה ותטבול ביום, ולא תשהה עד הלילה. ואלו דברי האבני נזר:

ב) ואחר המחילה מכ"ת נראה דשגגה הוא בידו דבכה"ג כשטובלת מבע"י ויש שהות לילך לביתה מבע"י אף שמתעכבת במרחץ אסור מדינא שמא תלך לביתה ותשמש. ומה לי אם הולכת לביתה ואינה משמשת. דאסור ממש גזירה שמא תשמש. מה לי אם אינה הולכת לביתה דגזרינן שמא תלך ותשמש וכולה חדא גזירה היא. ולא התיר הב"י לטבול בעוד היום גדול אלא בשמיני דאין איסור אלא ממש סרך בתה וכשהולכת לביתה משתחשך ליכא סרך בתה כלל. וכשהתיר עבוה"ג לטבול בשביעי סמוך לחשיכה היכא דאיכא אונס. היינו בסמוך לחשיכה דוקא. דאי אפשר לבוא לביתה עד שתחשך ואי אפשר שתבא לידי ספק. אבל בעוד היום גדול שאפשר שתבא לביתה מבע"י ודאי אסור שמא תלך לביתה ותשמש. ג) אולם כשביתה רחוק מבית הטבילה עד שאי אפשר לה לבוא לביתה עד שתחשך. בזה יש מקום להתיר היכא דאיכא אונס. דהיינו כשביתה רחוק מאוד עד שאם תטבול משחשיכה לא תוכל לבוא לביתה שהיא חוץ

חבל נחלתו

הרא"ש שהוא ביום ח' איירי ביום ז' שא"כ פשיטא שבזה ג"כ מתיר ר"ת, שא"כ היה אפשר שמה שהרשב"ם היה מחמיר שלא תטבול עד שתחשך איירי דוקא ביום ז' וביום ח' גם הוא מתיר אבל יש ג"כ לומר דאיירי בכל אופן בין ב' בין בח' מחמיר הרשב"ם ור"ת מתיר, עכ"פ ר"ת מתיר לתוס' והרא"ש אף ב' דלא כהש"ך, וא"כ אפשר שמוכרחין לדחוק גם בהטור דהא לא מסתבר שיפלוג על הרא"ש אביו ובפרט שלא הוכיח דבריו...

"אלא צריך לומר שהטור כתב דברי ר"ת להלכה כדטובר הרא"ש אבל הזכיר אה"כ דברי רשב"ם לידע שיש מעלה בזה, שלכן כשאינה יכולה לטבול בלילה שהוא אונס יש להתיר לטבול ב' באופן שלא תבוא עד שתחשך לביתה וכדמסיק בסד"ט להלכה אף בשביל אונס דבטול עונה לילה אחת והביא כן מעבוה"ג וגם החת"ס מסיק כן להלכה יש ודאי להתיר.

"אבל מה שיש לדון בדבר השהיה עד שתבא לביתה דבחול אם נדמן שאיכא אונס שאינה יכולה לטבול בלילה תטבול בסמוך האפשר ותמשוך את נסיעתה ברכב (בהמאשין) עד הלילה אבל רוב האונסין הוא בשבת וי"ט שצריכה לבא לזמן הדלקת הנרות, דהרי אף אם הבעל ידליק עבודה הרי א"א יהיה שתסע ברכב מצד החשד וגם יש לחוש שתתאחר ותחלל שבת אשר בשביל זה טוב יותר שתבא לזמן הדלקת הנרות הביתה.

"ונראה דאם הבעל ילך לבהכ"נ זמן קטן קודם זמן הדלקת הנר והיא תכנס לביתה תיכף לזמן הדלקת הנר, ואף שכתב החת"ס

תבוא אל החתן עד הלילה כדכתב הרמ"א הא אוסר הש"ך עם סק"ט, וא"כ כ"ש לסתם נשי שרק צריכה להשתדל שלא לבא ברוב הפעמים שאין להתיר לדידיה אף כנודמן באופן שרדאי לא תבוא שהוא כשתטבול ממש איזה רגעים קודם שתחשך, אבל פשוט **שהוא משום דמפרשי מחלוקת דרשב"ם ור"ת ביום ח' שכן משמע בלשון הטור לכאורה שכתב בסימן קצ"ז: ור"ת היה אומר שא"צ להחמיר כל כך ולהמתין עד שתחשך ביום ח' שמשמע להו שביום ח' על הטבילה ביום ח' וגם משום דמסיק משום סרך בתה שמשמע להו דענין סרך בתה הוא דוקא בח' ולא ב' דאז איסור הטבילה הוא מדינא גזירה שמא תמשמש כדכתבו התוס' בנדה דף ס"ז ע"ב ד"ה אבל, דא"כ משמע דב' אף ר"ת אוסר, וכמפורש כן בש"ך סק"ו בסופו, אבל בסד"ט סק"ט כתב דבתוס' ד"ה משום מבואר דאף ב' מתיר ר"ת לטבול סמוך לחשיכה דתו ליכא למיחש שמא תבא לידי ספק והביא כן מתשובת עבוה"ג ומחכם⁵ צבי סימן י"א, ופשוט שכן משמע גם ברא"ש, ואדרבה פשוט הרא"ש שהזכיר גם הרשב"ם שהיה מחמיר שלא תטבול עד שתחשך הוא בסתם טבילות שהן רובא דרובא שטובלות ב' ולא למחר כדאיתא בש"ע סעי' ב' דבבעלה בעיר מצוה לטבול בזמנה שלא לבטל מפו"ר (=מפריה ורביה) אפילו לילה אחד, ופשוט שגם כשאינו נוגע לפו"ר מחוייבת תיכף לטבול משום השעבוד לבעלה, שנמצא שלטבול ביום ח' הוא רק לעתים רחוקות שלא היתה יכולה לטבול תיכף כשנטהרה, וא"כ ודאי מדלא כתב**

5. בספרים אחרים כתבו שכוונת הסד"ט לחמדת צבי.

יש אולי קצת לחוש, ויש לצרף בשעת הדחק גם סברא זו.

עולה מדברי האג"מ שהתיר בהסתמך על שיטת ר"ת ושיטת עבודת הגרשוני וסד"ט לטבול מבעוד יום בערב שבת, והציב גדרים שלא יפגשו זע"ז עד אחר חשיכה.

לעומתו בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' פו) אין דעתו נוחה להתיר לטבול ביום כפי שמביא מהאחרונים, אולם יש לציין שלא דן במצב שהטבילה תידחה ביום שלם אלא רק דן לגבי מקומות שכניסת שבת מתאחרת.

וכן בשו"ת חלקת יעקב (יר"ד סימן קג) דן: "אם יש איזה היתר לנשים לטבול בעש"ק בעוד יום שלא במקום אונס".

ומסיק: "קיצור הדברים, להרבה פוסקים בטבילה ביום ז' לספירתה ביום אף בדיעבד לא עלתה טבילה, וביום ח' לטבילתה דבדיעבד עלתה טבילה אבל לכתחילה אסור, רק כשיש לה אונס מותר לכתחילה, ולהמתירין אף ביום ז' לטבול ביום בשעת הדחק, רק בתנאי קודם למעשה שלא תבא לביתה קודם חשיכה, ואינו מועיל שתבא לבית חברתה באותה העיר וכמבואר בחת"ס סי' קצ"ז, ובפרט לילך לביהכ"נ לאחר הטבילה, חדא שזה ודאי אינו מן הצניעות אחר הטבילה לבא לביהכ"נ ושהכל יכירו בה ליל טבילתה וכמוכח, וחופץ לזה מה לן בית חברתה אי בית הכנסת. והעיקר, המציאות היא שבימים הארוכים ההליכה מבית הכנסת לביתם, היא יותר משעה קודם הלילה וכשחוזרין מביהכ"נ לביתם עדיין ימא היא, וקרוב לבא לידי הרגל דבר ולידי תשמיש שזה תרבות רעה וכמבואר במשנה נדה ע"ב א'. ואין שום צד להתיר אף ביום ח' לספירתה, כיון דליכא שום אונס בזה רק עונג

דאינו מועיל מה שתלך לבית חברתה באותה העיר כי מה לי בית זה או זה ולא ניתנו דברים לשיעורים, נראה דאין כוונת החת"ס אלא באופן שיכול הוא או היא לבוא להפגש משום דהוא יבין באיזה בית נמצאת והיא הרי יודעת שהוא בבית, אבל כשהלך לביהכ"נ שודאי לא יצא משם עד אחר גמר התפלה ועד שיבא הביתה יהיה כבר בלילה אין לחוש לכלום דהרי לא תלך לביהכ"נ. ובלא זה לא מובן מש"כ לא ניתנו דברים לשיעורים כאלה דהרי אין כאן נתינת שיעורים אלא דבר ברור לכל בשה שאין לה לבא למקום שהוא נמצא דהוא בבית דהא אין חוששין לשמא יעברו במזיד על איסורין אלא דכשתבא לבעלה יש לחוש שכיון שאיסור קל הוא יזולו כשהן יחד, אבל ודאי אין לחוש שישתדלו יטריחו למצא זא"ז אפילו כשהוא איסור קל, אבל מ"מ כיון שהחת"ס אסר כשתהיה בבית חברתה יש לחוש לדבריו, אבל כשילך לביהכ"נ והיא תבוא לביתה אין לחוש אף להחת"ס, וגם נראה דאף שתבא לביתה אם א"א לה להיות ביחוד עד הלילה כגון שיש בבית ילדים נמי אין לחוש לכלום, שלכן אולי במדינתנו בזה"ז בימים הקצרים והבינוניים ששום איש אינו הולך לישן מצד האור הגדול שיש בכל בית ורגילין שכנים ואף רחוקים לבא עד שלש וארבע שעות בלילה אין לחוש כלל שיכבו הנרות וילכו לישן עוד קודם הלילה, דלא כהמקומות והזמנים שלא היה להם אלא נרות קטנים והיה קשה להשתמש שמפני חשכת הלילה רובא דאינשי היו הולכין לישן בתחלת הלילה היו נמנעים אינשי מלכת לבית אחרים אף כשעה קודם הלילה כדי להכין להשינה והיה שייך לחוש לשמא ילכו לישן גם קודם הלילה, ורק בימים הארוכים

חבל נחלתו

ופו"ר ניתן לסמוך על בעל המאור ועל הראב"ה, וכש"כ עפ"י שיטת ר"ת כפי שהבינוהו הסדרי טהרה ועבודת הגרשוני. והחזיק בדבריהם החתם סופר וכתב שמי יבוא אחריהם להחמיר, וכן פסק האגרות משה. ובלבד שינהגו הרחקות גדולות שלא יפגשו זע"ז כגון שהבעל ידליק נרות וילך לבית הכנסת והיא תחזור לביתה לאחר שיצא וקרוב לשקיעה.⁶

ונייח נפשא כזה אין להתיר מה שאסרוהו רז"ל, ואף ביום ח' לספירתה, ובפרט ביום ז' שיש הרבה שיטות שאף בדיעבד לא עלתה הטבילה.

והנה אף הוא דן דוקא שלא במקום אונס אלא באותם מקומות שהשקיעה מתאחרת, אולם לא גילה דעתו מה יאמר במקום ביטול מצות עונה ופו"ר, וניתן לדייק מדבריו שבמקום אונס דעתו להקל.

מסקנה

נראה שבמקום אונס של ביטול עונה

סימן כג

סדרי זמנים בארצות הצפוניות

אין כלל זריחה ושקיעה אלא מה שיש בהם הוא יום תמידי בן כחצי שנה, והשמש נעה בשמים ממזרח לדרום ומשם למערב ולצפון. וחצי שנה של לילה מלא וחושך גמור. במקומות הדרומיים יותר אולם סמוכים לחוג הקוטב ישנה שקיעה וזריחה אבל כיון שהשמש אינה 'ורדת' הרבה מתחת לאופק, האור שלה ממשיך ומאיר. במקומות אלו ישנה זריחה ושקיעה אבל הכוכבים לא יראו בגלל אור השמש. ולעומת אותם חודשים של אור תמידי ללא צאת הכוכבים, ישנם חודשים שבהם אין זריחה ושקיעה כלל אבל אין חושך

שאלה

זוג יהודי יוצא לטיול בנורווגיה, ושואל אימתי לאחר ז"נ אשתו יכולה לטבול לנידתה, בלילה או ביום לאחריו ובכלל איך מונים את הימים. וכיון דאתא לידן נרחיב מעט את השאלה: כיצד מקיימים מצוות והלכות התלויות בזמן בארצות הצפוניות שישנם חודשים בהם ישנה זריחה ושקיעה אך ללא צאה"כ? וכן מה דינם של מקומות הצפוניים מחוג הקוטב בהם אין כלל זריחה ושקיעה?

השאלה נחלקת לשני סוגי המקומות: אותם הצפוניים לחוג הקוטב היינו צפונה מקו הרוחב 23.5 מעלות בהן חלק מהשנה

6. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה – ירושלים: לכאורה, לאור דברי השו"ע אין להקל, אלא בצירוף הסכנה לנסוע במוצ"ש לישוב אחר, דלילה זמן סכנה, הא לאו הכי אין להקל בשביל דחיית לילה אחד.

תשובת המחבר: האחרונים ידעו פסק השו"ע ובכ"ז לא החמירו בעניין ביטול עונה או פו"ר, והקלו בענין טבילה ביום השביעי סמוך לשקיעה כמה שיותר. ונ"ל שבשעת הדחק יש להקל.